
Rafko VALENČIČ, Ljubljana

ZNAČENJE I ULOGA PASTORALNOG ČASOPISA DANAS PREMA SUTRA

O 125-godišnjici *Vjesnika Đakovačke i Srijemske biskupije*

"Pastoralni časopisi su periodika koja služi teološko-pastoralnom istraživanju i pastoralnoj praksi". Tako Helmut Erharter, urednik međunarodnog časopisa za pastoralnu praksu Crkve Diakonia (Beč), predstavlja specifičnost pastoralno-teološkog časopisa (cfr. Riviste di teologia pastorale, u : Dizionario di pastorale, Queriniana, Brescia 1979, 687).

Ako časopis, knjigu ili neku publikaciju uspoređujemo s čovjekom kao subjektom, onda možemo kazati da časopis mora imati svoj identitet, fizionomiju, u kojoj sam sebe prepoznaje, a i drugi ga kao takvog prepoznavaju. Prvi je dakle zahtjev časopisa, da zna što hoće, kome govori i o čemu govori.

1. Pastoralni časopis kao stručni časopis

Pastoralni časopis spada u red stručnih časopisa. Njegovo je mjesto između strogo znanstvenog časopisa i časopisa za popularizaciju nekog znanstvenog područja ili periodičnog časopisa, koji ima značaj magazina. Stručni časopis uključuje, s jedne strane, poznavanje teoretskog područja nekog rada, a s druge pak strane, u praksi provjerava pravilnost teoretskih postavki. Komparaciju je potrebno učiniti u dva smjera, prema višem i nižem nivou.

a) U odnosu prema strogo znanstvenom časopisu.

Strogo znanstveni časopisi profiliraju se kao vrhunski časopisi, u kojima se opširno (in extenso) ili sažeto prikazuju nova dostignuća i stanje na nekom znanstvenom području. Premda znanstveni časopis ima kao primarnu zadaću objavljivanje rezultata znanstvenih istraživanja na nekom području, bilo u domovini bilo u svijetu, obično kao sekundarnu zadaću prihvaća i objavljivanje stručnih rezultata i iskustava, da bi tako čitatelje informirao o stanju.

b) Odnos prema časopisu nižeg nivoa.

Časopisi ovog ranga izrazito su informativnog karaktera. Svojim čitateljima žele dati što više podataka sa svih područja ljudskog života i rada. Znanstvena su dostignuća plod ljudskog uma, volje i rada, zato pripadaju svima; u službi su čovjeka, njegove integralne promocije, pa i promocije ljudskog društva. Tako možemo čak i u dnevnim novinama i periodičkim publikacijama (magazinima) naći doprinose, priopćenja i intervjuje sa znanstvenicima ili stručnim radnicima. Možemo reći da je i te kako važno da su građani informirani o aktualnom stanju znanosti. Na takve informacije imaju pravo.

Stručni časopisi poslužuju se istraživanjima i dostignućima znanosti i prenose ih u praksu. Ako je potrebno, objavljuju također članke, iz kojih deduciraju polazišta za praksu. U odnosu prema nižem nivou žele sačuvati kritičku distancu u uvjerenju da na račun popularizacije ne smiju izgubiti svoj identitet.

2. Značajke (karakteristike) pastoralnih časopisa

Pokušat ćemo sabrati glavne karakteristike pastoralnih časopisa, koji su nam, kako vjerujem, dostupni u našim teološkim bibliotekama, bez pretenzije da taj opis bude cjelovit i iscrpan.

2.1. Prva je značajka međusobna ovisnost znanstvenih teoloških časopisa i časopisa za pastoralnu praksu. Prvi bez drugih vode u l'art pour l'artizam, u kome polako gube svoj smisao. Drugi bez prvih vode u praktikizam, koji se - djelujući bez (uvijek nanovo) utemeljenog koncepta - iscrpljuju i odumiru. U nekom smislu imaju ovi posljednji, pastoralni, širi spektar obrađivanja tema. No dublja analiza pokazala bi, da imaju sva područja ljudskog djelovanja, pa i pastoralnog, svoje opravdanje u teoretskim osnovama. Dobra teorija uvjet je uspješne prakse. Tako moramo na primjer autentičnost nekog pastoralnog modela (propovijedi, kateheze, pokorničkog bogoslužja i slično) ili pak ocjenu neke pastoralne knjige prosuđivati po teološkim, a ne samo po pedagoškim ili literarnim kriterijima. Čini mi se, da s jedne strane takvoj teološko-pastoralnoj refleksiji naš pastoral posvećuje premalo pozornosti, što je upravo zadaća pastoralnog časopisa. S druge pak strane teološko-pastoralna teorija ne slijedi dovoljno i ne obogaćuje se pastoralnim djelovanjem, koje bi morala kritički pratiti i o njoj razmišljati (reflektirati). To pak znači da pastoralna teologija mora budno pratiti zbivanja (pokušaje, iskustva) na pastoralnom području.

2.2. Posebna je vrijednost pastoralnog časopisa u tome što je jednako u službi promocije pastoralna kao i u službi promocije teoretskog pastoralnog studija. Radi se o sljedećim nivoima:

a) Na razini pastorala: pastoralni principi, koji bivaju predstavljeni u teološko-pastoralnom studiju i na znanstvenim skupovima (seminarima) permanentnog obrazovanja ili u stručnim časopisima, dobivaju svoju potvrdu (verifikaciju) u pastoralnoj praksi; tako se provjerava i ujedno potvrđuje njihova autentična vrijednost;

b) Na razini pastoralne teologije: pastoralna praksa na taj način pruža pastoralnoj teologiji kao teoretskoj znanosti građu za permanentno teološko produbljivanje i razvoj, što je od velikog značenja za promociju pastoralne teologije. To znači da pastoralna teologija prima od pastoralne prakse nove poticaje za svoj rad. Na taj se način pastoralna teologija otvara novim područjima obrađivanja, dok pastoralno iskustvo postaje dio integralnog iskustva Crkve u prostoru i vremenu. Tako se uvjerljivo potvrđuju tri razine pastoralne teologije: teoretski, praktični i reflektivni.

2.3. Pastoralne revije obično obrađuju jednu temu, kojoj posvećuju takozvani tematski dio ili blok, dok netematski dio obrađuje različite, više praktične nego teoretske teme. Zašto je to tako, koji su tome uzroci ili razlozi: da li jednostavno prihvaćamo neki model uspoređujući jedan časopis s drugim, da li se u tome pokazuje linija manjeg otpora ili inercije urednika i čitatelja, ili su pak u pozadini ozbiljni i promišljeni razlozi? Na ta pitanja nemoguće je dati jednoznačan odgovor. Tematika koju obrađuje pastoralni časopis, obično se obazire na aktualna pitanja u nekom prostoru i vremenu, u Crkvi i u društvu, na crkvenu godinu i druge pastoralne potrebe. Zato je tematika časopisa veoma različita, što je i razumljivo: od antropoloških (psiholoških, socioloških, pedagoških, andragoških), društvenih, povijesnih, umjetničkih, kulturoloških, masmedijalnih i drugih pitanja do opće pastoralnih tema, koje obuhvaćaju sva područja teološkog studija i pastoralnog rada. Takvi se prilozi, bilo stručnog bilo praktičnog karaktera, međusobno dopunjavaju.

Ako prihvaćamo takozvani organski pastoral, onda je pastoralni časopis, koji obuhvaća tematski i netematski dio, idealan stručni časopis. U njemu se na znanstven, stručan i praktičan način najprije obrađuju (pojedina) aktualna pitanja sadašnjice Crkve u prostoru i vremenu. No, tih je pitanja toliko i tako su različita, da čak i onda kad časopis izlazi mjesečno, ne može pratiti čitavu problematiku. Zato je netematski dio, koji je jednako prihvaćen kao dio godišnjeg nacrtu časopisa, sa strane pastoralnih radnika potreban i poželjan. Na taj način može svatko i u svakom broju časopisa naći nešto za sebe, za svoj rad, za potrebe kršćanske zajednice koja mu je povjerena.

Općenito uzeto, nije pitanje kako pronaći pastoralnu tematiku, koja se u naše vrijeme sama nameće, nego kojoj tematici dati prioritet u časopisu, a nadasve u pastoralu. Nameće se pitanje, kako u časopisu kontinuirano pratiti neku pastoralnu problematiku, da se ne stvara dojam, da smo objavljivanjem jednog članka stvar riješili i stavili ad acta.

2.4. Od posebnog su značenja u pastoralnom časopisu prilozi koji obrađuju pastoralno iskustvo. Isto tako važni su prilozi koji donose modele za pastoralni rad, recenzije pastoralnih knjiga, priručnika i pomagala (npr. audiovizuelnih sredstava).

a) Pastoralno iskustvo nije neki finalni produkt do kojeg smo došli i na njemu se odmaramo. Iskustvo traži daljnje razmišljanje. Čini se da mnogi časopisi ne uspijevaju učiniti integraciju osobnog ili zajedničkog pastoralnog iskustva i pastoralne refleksije kao korak prema dubljoj spoznaji pastoralnih principa. Iskustvo, naime, na svoj način potvrđuje ili negira neki princip, koji je u pastoralnom radu prihvaćen kao kriterij rada. U tom smislu zadaća je pastoralnog časopisa kontinuirano pratiti pastoralna iskustva na različitim područjima pastoralnog rada.

b) U vezi s pastoralnim modelima napominjemo da se pastoralni radnici nalaze u stalnoj napasti: htjeli bi imati pri ruci uvijek i svuda važeće recepte za pastoralnu praksu. Makar su ti zahtjevi do neke mjere razumljivi, potrebno je reći da se recepti brzo iscrpljuju, jer ih vrijeme, potrebe i novi prijedlozi pogaze ili demantiraju. Prihvatljivi modeli su oni koji pastoralne radnike potiču na samostalan rad i traženje rješenja koja će biti prilagođena potrebama konkretne kršćanske zajednice. Općenito uzeto, pastoralni časopisi oskudijevaju modelima. Iznimka je građa za propovijedi u nekim časopisima.

2.5. Suradnici pastoralnih revija regrutiraju se bilo među znanstvenicima, bilo među ljudima iz pastoralne prakse i iz različitih životnih sredina. Takav je izbor suradnika razumljiv i opravdan. U interesu znanstvenih suradnika je da promoviraju svoja dostignuća bilo preko znanstvenih, bilo preko stručnih časopisa. No, od velikog je značenja da u tim časopisima nađu svoje mjesto pastoralni radnici, koji imaju solidnu teološko-pastoralnu ili stručnu spremu, da na temelju svoga znanja i rada donose iskustva, razmišljanja i prijedloge. Što je veći i raznolikiji krug suradnika - s obzirom na studij, specijalizaciju, područje rada, dob, spol, životno, odgojno i pastoralno iskustvo - toliko je bogatiji njihov doprinos časopisu, u kome se odražava raznolikost pitanja i života. U doba, koje neki opravdano nazivaju "vrijeme laika" (cfr. K. V. Truhlar, *L'ora dei laici*), njihov je udio u pastoralnim časopisima nezamjenljiv.

2.6. Pastoralni časopis zahvaća mnogo širu publiku nego znanstveni časopis. To vrijedi jednako za domaći kao i za inozemni pastoralni prostor. Budući da je u svim kršćanskim sredinama sve više suradnika, klerika (đakona) i laika, koji su tijekom redovitog studija dobili osnovnu teološku i pastoralnu formaciju, postavlja se pitanje kako nastaviti njihovu permanentnu formaciju, u kojoj su, bilo teološki bilo pastoralni časopisi, bezuvjetno potrebni. No, ne samo to. Pastoralni suradnici nisu samo potrošači tih časopisa, nego su i suradnici na tom području. Možemo postaviti tvrdnju da su njihovo

razmišljanje, osobno i zajedničko iskustvo i te kako važni za čitavu crkvenu zajednicu. Tako nam otkrivaju nove dimenzije djelovanja Duha Svetoga u njima, u njihovom radu i u svijetu.

2.7. Još neke značajke pastoralnih časopisa. Većina pastoralnih časopisa izlazi češće negoli znanstveni časopisi: najčešće 4 do 6 puta godišnje, neki 10 do 12 puta ili čak svakih 14 dana, dok strogo znanstvene revije, osim iznimaka (na primjer Concilium) izlaze 2, 4 do 6 puta godišnje. Češće izlaženje opravdano je zbog mnogih razloga: objavljivanja članaka, vezanih uz aktualna pastoralna pitanja i događanja, pastoralnih priloga i modela, koji su vezani uz crkvenu godinu i traženi u pastoralnoj praksi.

Stručni su časopisi obično manjeg opsega od znanstvenih, s manje znanstvenog aparata, a i dužina članaka je kraća. I ovaj je zahtjev danas opravdan. Pitamo se, kako naći vremena za studij u vrijeme oskudice vremena? Kako prijeći na novi broj časopisa kad nismo pročitali ni prijašnji broj? Iskustvo govori da, napose periodične časopise, rijetko ponovo uzimamo u ruke, osobito onda kad je na stolu novi broj istog časopisa. Čini nam se kao da bismo danas slušali jučerašnje informacije.

3. Budućnost pastoralnog časopisa

Nije lako odrediti ili prognozirati razvoj nekog pastoralnog časopisa u budućnosti. Neke pretpostavke možemo svakako deducirati iz dosadašnjih izlaganja. (Jednako iz osobnog iskustva s pastoralnom revijom Cerkev v sedanjem svetu (1967), kojoj sam od 1975. do 1992. bio glavni urednik, a od 1993. još uvijek odgovorni urednik.) Evo nekih polazišta.

3.1. Naše doba, premda opravdano sklono interdisciplinarnom obrađivanju znanstvenih disciplina, traži za svaku od njih strogo specijaliziran časopis. Nemoguće je, naime, zajednički produbljeno obrađivati više disciplina. No, pastoralni časopis, kako već ime označuje, traži da se čitav pastoralni rad obrađuje povezano i organski. Takav pristup zahtijeva i ujedno omogućava organski pastoral (pastorale d'ensemble, pastorale d'insieme, Gessampastoral), u kome se čitav pastoralni rad razvija ujednačeno, organski i povezano. No, to ne znači da pastoralna praksa nema zahtjeva za specijaliziranim pastoralnim časopisima, na primjer za katehezu, za liturgijska pitanja, za diakoniju, za massmedia, za socijalna pitanja, za administrativna i organizacijska pitanja, za klerike ili redovnike i njihovu duhovnost, jednako za pastoralne suradnike i njihovu duhovnost i slično.

Evo naslova glavnih inozemnih časopisa:

* *Talijanski* (naslovi časopisa označuju, kome su namijenjeni).

Pastoralno katehetski: Catechesi, Catechesi parrocchiale, Evangelizzare, Presenza pastorale, Sussidi per la catechesi, Via, verita e vita;

Liturgijski: Armonia di voci, Musica e assemblea, Rivista liturgica, Servizio della Parola, Temi di predicazione;

Specijalizirani: Anime e corpi, Esperienze di pastorale degli anziani, Giovani nella Chiesa e nel mondo, Lettere ai genitori, Note di pastorale giovanile, Parole di vita, Religione e scuola, Quaderni di pastorale giovanile, Settimana del clero, Vita e pensiero i drugi (cfr. F. Pajer, Riviste di pastorale, u: Dizionario di pastorale, 685-686).

* *Njemački*: Actio catholica, Diakonia, Die lebendige Zelle, Katechetische Blätter, Kristlich-katechetische Blätter, Prädiger und Katechet, Theologie der Gegenwart, Theologisch-praktische Quartalschrift i drugi.

* *Francuski*: Christus, Concilium (u raznim jezicima) Cultures et foi (u raznim jezicima), La Maison Dieu, L'actualite religieuse, Lumen vitae, Lumiere et vie, Revue de science religieuse, Questions liturgiques i drugi.

* *Hrvatski i slovenski*: Cerkev v sedanjem svetu, Cerkveni glasbenik, Crkva u svijetu, Obnovljeni život, Sveta Cecilija, Služba Božja, Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije i drugi.

Dok imamo manji broj pastoralnih časopisa, koji više ili manje pokrivaju sve zahtjeve pastoralnog rada, moguće je sve vidike pastorala integrirati. Ovakva će integracija biti mnogo teža tada, kada će pastoralni radnici imati mogućnost izbora različitih stručnih pastoralnih časopisa. U svakom slučaju različita će područja morati u svom radu integrirati osnovne vidike pastorala (martyriju, liturgiju i diakoniju). Računajući da će u budućnosti u pastoralu biti sve veći broj različitih profila pastoralnih (su)radnika (laika, savjetnika, voditelja i animatora, puno ili određeno vrijeme), već se danas javlja oskudica odgovarajućih časopisa ili naprosto odgovarajuće literature.

3.2. Na pitanje, imamo li danas u hrvatskim i slovenskim prilikama dovoljno pastoralnih časopisa, potrebno je odgovoriti s novim pitanjima: što bi morala i što bi mogla naša Crkva u ovaj čas učiniti, ne samo za kršćanske zajednice, nego i za narod, njegov poziv i identitet, za njegovu promociju? Što je potrebno i što je moguće učiniti za narod koji se nalazi ne samo u društveno-političkoj, nego i u duhovnoj, vjerskoj, kulturnoj i pastoralnoj tranziciji? Vjerujem da bi odgovor zahtijevao rađanje novih časopisa, koji ne bi bili pastoralni u uskom smislu riječi, nego u najširem smislu; časopisa, koji bi bili namijenjeni vjernicima i tražiteljima vjere (istine), pastoralnim radnicima i drugim osobama, koje svoj život posvećuju čovjeku; časopisa, koji bi na interdisciplinarni način vodili dijalog između religije i kulture, između različitih kultura u doba globalizacije svijeta; časopisi, koji bi čovjeku pomogli razumijeti novo doba, ispunjeno kulturom vlastite negacije i afirmacije,

kulturom massmedia; časopisa, koji bi bili savjetnici suvremenom čovjeku, tražitelju osobnog identiteta i svoje budućnosti u smjeru svetoga i transcendentalnoga.

3.3. Uz to potrebno je voditi računa da će i ubuduće pastoralni radnici osjećati ne samo oskudicu vremena, nego i oskudicu načina na koji dobiti što bržu informaciju o vjerskim, pastoralnim i drugim pitanjima. Vjerujem, da je i u našim prilikama dosta toga napisano, no ne znamo, da uopće postoji. Zato bi u ovaj trenutak bili potrebni registri problema i pitanja o kojima smo pisali i pokušali dati odgovore. Isto tako potrebno je razmišljati o novim modelima pisanja (sažecima) bilo u časopisima bilo na elektronskoj pošti. Takav način priopćavanja pastoralnih problema i njihovog rješenja bit će na raspolaganju i onima koji nisu blizu vjeri i Crkvi, no na svoj način traže odgovore na ta pitanja. Vjerujem da je došlo vrijeme kad moramo kao ljudi ovog vremena i kao pastoralni radnici razmišljati o tome.

3.4. Posebna zadaća suvremenog pastoralnog časopisa je pratiti sve što se događa na području pastoralna u domaćoj Crkvi i u svijetu ili barem u susjednim Crkvama (državama). Taj se postulat možda čini prevelik, no pastoral mora imati svoje reference. To mu pomaže, da ne postane stereotipan, da dobiva nove inicijative, da sačuva kritičnost prema vlastitom radu (cfr. H. Erharter, n. d., 687), da uzmogne učiniti i izvoditi pastoralni nacrt. Pastoralne informacije, čak i o manjim pastoralnim pothvatima kao što su modeli, iskustva, knjige, priručnici i slično, mogu sa svoje strane pridonijeti, da u svim tim pothvatima razabiremo djelovanje Duha Svetoga u našem vremenu.